

KAPITALNO DJELO HRVATSKE KNJIŽEVNE HISTORIOGRAFIJE

Zbornik o Antunu Barcu. Zbornik radova sa Znanstvenoga skupa, Zagreb/Crikvenica, 24. – 26. travnja 2014. Gl. ur. Tihomil Maštrović. Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2015.

Zbornik o Antunu Barcu četrnaesti je po redu u knjižnom nizu *Hrvatskih književnih povjesničara*, objavljenih u sklopu znanstvenog projekta istraživanja uglednih znanstvenika s područja hrvatske književne historiografije. Sastoji se od 597 stranica znanstvenih i stručnih radova, cjeline Znanstveni skup o Antunu Barcu (str. 603–630), Popisa slikovnih priloga, Napomena i Kazala imena (str. 631–647) te konačno Kazala radova (str. 649–651). U hrvatskoj književnoj historiografiji to je drugi po redu zbornik koji u središte znanstvenog interesa stavlja ovog velikana. Prvi je bio *Barčev zbornik* (Zavod za znanost o književnosti, Zagreb, 1984., ur. M. Šicel) i nakon 31 godine, s obzirom na bogatstvo suvremenih znanstvenih i književnoteorijskih metoda i pristupa koje se u tom razdoblju razvilo u hrvatskoj znanosti o književnosti, uistinu je došlo vrijeme za novo sagledavanje djela Antuna Barca, a time i za propitivanje dosega hrvatske književne historiografije u cjelini. Osobitost međunarodnog znanstvenog skupa koji je prethodio recentnom zborniku o akademiku Antunu Barcu (1894. – 1955.), jednom od najvažnijih hrvatskih povjesničara, književnih kritičara i sveučilišnih profesora hrvatske književnosti, prema riječima glavnog urednika, prof. dr. sc. Tihomila Maštrovića, jest u tome što je održan pod pokroviteljstvom HAZU i njezina Razreda za književnost i što je pobudio interes stranih istraživača.

U Riječi urednika (str. 5–7) doznajemo da je na skupu sudjelovalo 30 referenata, od toga dvoje inozemnih sudionika (iz Italije i Njemačke), a među sveučilišnim ustanovama - organizatorima skupa, koje su predvodili Hrvatski studiji, našlo se i Sveučilište u Zadru. Taj niz novih znanstvenih i stručnih prosudbi o raznim aspektima bogata Barčeva prinosa hrvatskoj književnoj historiografiji i kulturnoj povijesti ogleda se i u prilogima koji su ušli u zbornik. Cilj je bio iz aspekta suvremenih teorijskih paradigma istražiti posebno aktualne aspekte Barčeva cjelokupna opusa u sadašnjem trenutku kroatistike i cjelokupne znanosti o književnosti, kako navodi T. Maštrović.

Zbornik se otvara zanimljivim prilogom znanstvenice s Hrvatskih studija Nine Aleksandrov Pogačnik pod naslovom Rani radovi Antuna Barca. Znanstvene tekstove Branka Vodnika (iz 1922.) autorica drži putokazom u Barčevim ranim radovima, u prvom redu dvjema temeljnim, gotovo programatskim studijama: Naša književnost i njezini historici (*Jugoslavenska njiva*, 1923.) i Između filologije i estetike (*Savremenik*, 1929.) Treći Barčev rani rad, koji će istražiti N. A. Pogačnik, jest Esej o Gunduliću (*Mladost*, 1923./24.), a četvrti Stihovi A. G. Matoša (*Jugoslavenska njiva*, 1924.). Korpus istraživanja dovršava kasnijim Barčevim radom o I. G. Kovačiću Mrak na svijetlim stazama (*Republika*, 1945.) budući da on zaokružuje temeljne postavke ove faze Barčeva znanstvenoga rada, a koja će svoje zrele plodove

donijeti u nizu kasnijih književnopovijesnih sinteza hrvatske književnosti. Autorica drži da je Antun Barac „(...) pod nazivnikom povijesti književnosti spojio kulturno-povijesnu i umjetničko-estetsku razinu na način da ih je, a konzekventno svojim ranijim metodološkim premisama, zapravo segmentirao i razdvojio." Potvrđuje to činjenicom što je svoju *Hrvatsku književnost* podijelio na dvije cjeline. Jednu je naslovio Vrijeme i zadaci, a drugu Pisci i djela. Miješanje kulturnopovijesne i estetske razine smatrao je kaotičnim u posljedicama pri prosuđivanju književnih djela. Iz te temeljne dvojnosti, smatra autorica, generiraju se gotovo svi problemi i krize povijesti književnosti do današnjega dana. Prema njezinu shvaćanju, to ne mogu promijeniti nikakve pojmovne i terminološke inačice, semiotički nizovi, novi historizam, i sl. Iz rada N. Aleksandrov Pogačnik vidljivo je da Barac već tada, pišući svoju povijest hrvatske književnosti, biva svjestan važnosti istraživanja i podučavanja nacionalne književnosti u poredbenom kontekstu (autorica ističe opsežnost Barčevih poglavlja o kontrastivno-komparatistički postavljenom odnosu hrvatskih književnika prema europskim, i to slijedeći klasične komparatističke modele posredništva – prijevode, pisma, osobne kontakte). Autorica ističe i Barčevo posvećivanje pozornosti recipijentu, odnosno publici (u *Književnosti ilirizma*, knjiga I, čitavo je 11. poglavlje posvećeno tom aspektu, pod naslovom Kupci i čitaoci). Zaključuje da su ga do kraja pratile dvojbe oko samog postojanja polivalentne, utemeljene, relevantne i lijepo napisane povijesti književnosti, pri čemu bi ona istodobno bila i povijest, ali i povijest književnosti, u posebnosti svoga predmeta. Povijest književnosti očito je bila izazov prevelikog semiotičkog raspona da bi se mogla udaljiti od postojeće pozitivističke koncepcije pa su ti kasniji Barčevi radovi manje na razini ranijih znanstvenih opredjeljenja, makar iz njih proizlaze.

U sljedećem radu, *Sklepana povijest književnosti*: njemačko izdanje Barčeve *Jugoslavenske književnosti* autora Reinharda Lauera, polazi se od teze da je *Jugoslavenska književnost* Antuna Barca iz 1954. godine bila napisana po nalogu Komisije za kulturne veze s inozemstvom, što je vidljivo iz čitavog izdanja. Ovaj njemački slavist, germanist, književni teoretičar, komparativist i povjesničar u svom prilogu prikazuje i problematizira njemačko izdanje *Geschichte der jugoslavischen Literaturen von den Anfängen bis zum Gegenwart* iz 1977. godine. Antun Barac predstavlja pojedine južnoslavenske književnosti zasebno, znajući da jedinstvena jugoslavenska književnost ne postoji, no prema R. Laueru, preuveličava staleške razlike i realističke tendencije. Njemačko izdanje izbjegava naslov *Jugoslavenska književnost*, ali angažira razne suautore, suprevoditelje i savjetnike, dok suvremenu književnost obrađuje tekstovima trojice autora. Naime, A. Barac se bio odrekao prikaza suvremene književnosti zbog nemogućnosti relevantnih vrijednosnih prosudbi bez vremenskog odmaka. Zbog toga je u njemačkom izdanju Barčevo zadnje poglavlje *Između dva rata* zamijenjeno poglavljem *Jugoslavenska suvremena književnost*, čiji su autori Boško Novaković, Jože Pogačnik i Miroslav Šicel. Iako „sklepana" i nehomogena, ipak je dugo vremena u Njemačkoj služila kao osnovni priručnik književnosti u Jugoslaviji.

Hrvatski teoretičar književnosti, akademik Ante Stamać u radu pod naslovom *Barčevi tekstovi o Antunu Gustavu Matošu* otkriva da je glasoviti znanstvenik za života objavio čak 20 tekstova o Matošu. Riječ je o dvjema opsežnim i dvjema kraćim studijama, trima esejima, četirima obavijesnim i devet popratnih uredničkih članaka.

Današnjom bi se kategorizacijom uporabnih oblika ti tekstovi koji obuhvaćaju oko 120 tiskanih stranica mogli razvrstati kao kratke bilješke (9 tekstova), sažeta priopćenja (4), informativni znanstveni članci (5) i temeljne studije (2). Stamać u radu daje podrobnije analize tekstova ističući posebice studiju o Matoševu pjesništvu (1924.) i prozi (1947.) te onu o Matoševoj kritici (1938.), budući da je njihova znanstvena valjanost i utemeljenost provjerljiva do danas i može biti smjerodajna novim istraživačima Matoševa korpusa. U radu se posebice izvješćuje o svakom od Barčevih prinosa, a osnovni je naglasak Stamaćeva rada na tezi da je Matoš Barcu (pored najčešće spominjenih Vidrića, Nazora i Mažuranića), bio stalnim intimnim istraživačkim izazovom. Svoju teorijski najkonzistentniju knjigu *Hrvatska književna kritika* Barac zaključuje upravo poglavljem o Matošu. Pretraživši gotovo sav kritički opus Matošev, Barac je discipliniranim raspravnim stilom prikazao luk književne kritike, od Stanka Vraza do A. G. Matoša, pri čemu je Matoš „njezina završna koda" (str. 45), kako kaže Stamać. U kultnoj Barčevoj knjizi *Veličina malenih*, kao 4. ističe se poglavlje, studija Uz Matoševu prozu. Ona je polazište za obuhvatnije, prvenstveno stilografske i stilističke, a potom i književnopovijesne zaključke. U svom zaključnom dijelu, Stamać ističe da bi svih 20 prinosa, s obzirom na vrstu raspravnog diskurza, valjalo okupiti oko stožera: a) bilješke i napomene, b) filološki uporabni članci, c) eseji, d) studije. S obzirom na znanstvenu održivost i važnost u današnjoj znanosti o književnosti, na vrh valja staviti zadnje spomenute jer je analiza Matoševe književnokritičke misli i stilografska obradba njegove proze postala poticaj kasnijim putovima i dosezima hrvatske znanosti o književnosti, poglavito stilistike (Kaštelan, Šicel, Pranjić, Ivanišin, itd.).

Glavni urednik, prof. T. Maštrović, zborniku doprinosi radom Antun Barac i HAZU ističući Barčevu inicijativu u stvaranju dvaju zasebnih odjela odnosno razreda – Razreda za filološke znanosti i Razreda za suvremenu književnost 1951. godine. Barčev je poticaj bio ključan i za osnivanje Instituta za jezik i književnost kao zadaće Odjela za jezik i književnost još 1948. godine, pri čemu je sam bio prvi ravnatelj toga Akademijina instituta. Autor rada naglašava i velike zasluge A. Barca za osnivanje Akademijinog Instituta za povijesne znanosti u Zadru (1954.) s ciljem istraživanja prošlosti južne Hrvatske, osobito Zadra koji je od 1920. do 1944. bio u sastavu Italije te je bilo važno sustavno organizirati znanstvena istraživanja o njegovu nedvojbenu hrvatstvu, kako ističe Maštrović.

U radu Kombol i Barac: dvije sudbine u jednom nevremenu prof. Slobodan Prosperov Novak rekonstruira negativan odnos između Antuna Barca i Mihovila Kombola na temelju rijetko sačuvanih književnih tekstova, novinskih članaka, pisama i dokumenata. Budući da su obojica umrli 1955. godine s devet dana razlike, S. P. Novak pokazuje kako je moguće sasvim egzaktno ustvrditi da je jedan od njih bio od svoje sredine slavljen i veličan (Barac), a drugi ponižavan i stigmatiziran (Kombol). Međutim, autor rada ističe da su nakon 1955. Barca podigli na pijedestal i ondje ga održavali, ali ga zapravo nisu toliko ni cijenili ni koristili kao M. Kombola. Cilj rada bio je dokazati kako se uočavanjem povijesnih i psiholoških konteksta njihovih književnih pojava može ukazati na procese kojima pisci svjesno sudjeluju ili se njima manipulira od središta moći.

Ernest Fišer analizira odnos i utjecaj A. Barca na M. Šicela u radu pod naslovom Barac i Šicel – metodološke podudarnosti i razlike. A. Barac obuhvatnom

je i specifičnom sociološko-estetskom metodom istraživanja i tumačenja korpusa novije hrvatske književnosti proširio, produbio i „eupeizirao“, kako kaže Fišer, filološko-pozitivističke koncepcije svojih prethodnika (Jagića, Šrepela, Pavića i Vodnika), ali i suvremenika (Halera i Kombola). Međutim, u radu E. Fišer analizira snažan Barčev utjecaj koji je izvršio na svoje nasljednike na Katedri novije hrvatske književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a posebice na Miroslava Šicela (1926. – 2011.). Upravo se ovaj znanstvenik potvrdio kao najdosljedniji nastavljatelj Barčeve teze o „veličini malenih“ pisaca i tumačenja književnosti kao filozofije života, no uz vlastiti iskorak prema recentnim znanstveno-kritičkim i teorijskim spoznajama u svojoj historiografskoj praksi.

Viktoria Franić Tomić u radu Frangešev Barac analizira odnos A. Barca i drugog velikog književnog historičara Ive Frangeša u vezi s njihovim metodološkim razlikama i srodnostima. Na temelju brojnih metodoloških dodira dvojice autora i Barčeva prvenstva u istraživanju recepcije književnih djela, u radu se dolazi do spoznaja o Barčevu postupnu pristajanju uz integrativnu koncepciju svih dionica hrvatske književnosti.

Sljedeći je rad prof. Josipa Lisca pod naslovom Antun Barac i *Hrvatska revija* koji prikazuje Barčevu suradnju u tom glasovitom časopisu Matice hrvatske od 1931. do 1944., osobito kada je uredništvo bilo pod naglašeno liberalnim vođenjem Blaža Jurišića, Branimira Livadića i Olinka Delorka. U *Hrvatskoj reviji* objavio je 14 prinosa, 7 prikaza, 6 eseja i jedan nekrolog. Suradnju počinje 1931. prikazom monografije o Grgi Martiću Augustina Čičića. Kao mason i demokrat, kako navodi J. Lisac, tijekom rata pet mjeseci je boravio u logorima Jasenovac i Stara Gradiška, a u Nikolićevoj i Bonifačićevojoj emigrantskoj *Hrvatskoj reviji* nije surađivao. V. Nikolić ipak je objavio nekrolog njemu 1955.

Suzana Coha u radu Odgovornost prema budućnosti – poštivanje prošlosti: Barčevi prikazi i interpretacije preporodne književnosti i kulture prikazuje najprije Barčevo postupno upoznavanje s preporodnom problematikom kao i njegovo promišljanje vlastitih književnohistoriografskih metodoloških koncepata. Autorica potom analizira Barčeve interpretacije hrvatske preporodne književnosti, posebice u kapitalnoj Književnosti ilirizma. Rad zaključuje Barčevim viđenjima romantičarskih obilježja preporodne književnosti te dolazi do zaključka o dalekosežnim učincima romantičarske (meta)književne prakse koji su evidentni i u Barčevu književnohistoriografskom djelu. Barčeve su interpretacije još uvijek djelatne u reproduciranju sustava poglavito tzv. novije, a time i hrvatske književnosti uopće, zaključuje S. Coha.

I sljedeći je rad posvećen istom razdoblju hrvatske književnosti, pod naslovom Oblikovanje romantičarskog književnog kanona u Barčevoj *Hrvatskoj književnosti*, koji potpisuje Dubravka Brunčić. Kroz analizu *Hrvatske književnosti od Preporoda do stvaranja Jugoslavije* istražuje se Barčeva uloga u oblikovanju hrvatskog romantičarskoga književnog kanona. Autorica obrazlaže Barčev metodološki eklektizam kroz ispreplitanje dominantnog pozitivističkog historizma, sociologizma i psihologizma s estetskim kriterijima vrednovanja književne produkcije.

Autorica Katarina Ivon u radu Barčev ilirski kanon polazi od Solarova pojma za autorov vrijednosni izbor pisaca i djela kojim analizira način oblikovanja

Barčeva „ilirskoga kanona“ kao značajne etape u oblikovanju romantičarskoga kanona hrvatske književnosti. Autorica pokazuje kako Barac razdvaja „pjesnike stvaraoc“ od „pjesnika diletanata“ primjenjujući estetski kriterij, ali i uzimajući u obzir kompleksnost društveno-povijesnih okolnosti u kojima se razvijala hrvatska preporodna književnost.

Ana Lederer piše o kazališnim kritikama Antuna Barca od 1924. do 1926. godine u *Jugoslavenskoj knjivi*. Ondje je objavio 33 kritike o dramskom repertoaru HNK u Zagrebu, i to u razdoblju intendanta Julija Benešića. U radu *Kazališne kritike Antuna Barca* A. Lederer ističe mogućnost njihovih čitanja u kontekstu kazališnopovijesne, teatrološkijske rekonstrukcije scenske slike dvadesetih godina 20. stoljeća.

Miljenko Buljac u radu *Doprinosi Antuna Barca versološkoj problematici hrvatskoga pjesništva* dolazi do zaključka da je Barac u analizama i tumačenju hrvatskoga slogovnog pjesništva gotovo neznatno primjenjivao parametre kvantitativne versifikacije upozoravajući na neprirodnost i neprilagodljivost pjesničkih tvorbi preuzetih iz stranih ili klasičnih književnosti te se zalažući za slobodnu interpunkciju.

Martina Čavar piše o Barčevu poimanju povijesnoga romana prvenstveno na temelju njegove monografije o A. Šenoi iz 1926. te dolazi do zaključka da je Barčevo viđenje povijesnoga romana sukladno Šenoinom, poglavito u značenju koje mu obojica pripisuju u stvaranju hrvatske čitateljske publike, buđenju nacionalne svijesti i otporu prema tuđincima.

Julijana Matanović analizira Barčeve i ostale komentare uz Tomićev udio u Šenoinoj *Kletvi* u radu pod naslovom *I narav se proti nama urotila*. Tomićev udio u *Kletvi* nije naišao na odobravanje književnih povjesničara. Dok su eventualni propusti i kontradikcije Šenoi opraštani, Tomiću su zamjerana odmicanja od povijesne građe. I Barac je Tomićev tekst ocjenjivao neovisno o Šenoinom djelu, redovito prestrogo, zaključuje autorica.

Hrvojka Mihanović-Salopek zborniku doprinosi radom *Antun Barac o Franu Mažuraniću*. Procjenjujući koliko je ideja književnog djela humanistički i etički univerzalna, Barac pristupa valorizaciji djela F. Mažuranića. Analizirajući Barčeve radove o njemu, autorica dolazi do zaključka da je Barac pružio afirmativnu analizu Mažuranićeva rada, ali je na temelju korespondencije s F. Mažuranićem bio svjestan i njegovih izgubljenih radova na hrvatskom i njemačkom, te je ta spoznaja bila uzrokom doživaljavanja Mažuranićeva rada kao nesagledana torza.

Antun Pavešković, pak, analizira Barčevo čitanje Ivana Mažuranića, osobito njegova središnjeg djela *Smrt Smail-age Čengića*. Povijesna osoba bosanskog vođe pretvorena je u lik monstruoznog progonitelja kršćanskih podanika, ali kao odraz povijesnih zbivanja, koja Barac u obradi epa i pisca, prema mišljenju autora ovoga rada, nije dovoljno uzeo u obzir.

Robert Bacalja u radu *Antun Barac: Vladimir Nazor i Fran Mažuranić* analizira Barčev tekst o književnim odnosima dvojice hrvatskih književnika. Izdvojeni su Nazorovi tekstovi o Franu Mažuraniću koje Barac interpretira budući da su ključni za Nazorovu ocjenu i obračun s Mažuranićem. Nazor se distancira od modela

stvaranja koji proživljaju stvarnost prenosi u umjetničku (Mažuranić). Barac cijeni Nazorovu radinost i golem opus, ali se prema estetičkoj kategoriji života, priklanja Mažuranićevo djelu, kako zaključuje autor rada.

Josipa Dragičević analizira knjigu Barčevih autobiografskih zapisa i eseja *Bijeg od knjige*, nastalih od 1941. do 1944., no objavljenu tek 10 godina nakon njegove smrti. Središnji dio čine Barčevi zapisi iz zatočeništva pod naslovom „KZSTG“ (20 proznih zapisa i 11 pjesama), o čemu se do ovog znanstvenog skupa i zbornika nije previše govorilo ni pisalo, a riječ je o njegovoj književnoj oporuci. Kao jedan od razloga autorica navodi činjenicu da se Barčeva knjiga nije uklapala u sliku logora kojom se pokušala nametnuti kolektivna krivnja i usaditi genocidnost cijelog hrvatskog naroda. Prema autorici, stručni je sadržaj tek okvir za poruku koju Barac želi poslati čitatelju otkrivajući se kao prozni i lirski pisac.

U radu Barčeva logorologija Božidara Petrača također se analizira knjiga *Bijeg od knjige* (1965.) pri čemu autor naziva logorologiju mračnim i tragičnim žanrom i iskustvom europskoga 20. stoljeća i razmatrajući razloge prešućivanja ove Barčeve knjige.

Persida Lazarević Di Giacomo istražuje književno jugoslavenstvo i južnoslavenstvo Antuna Barca u usporedbi sa srpskim povjesničarima književnosti (P. Popović, J. Skerlić) u istoimenom radu. Barac je pristupio ideji književnog jedinstva tako što se na početku zalagao za etničko jedinstvo Hrvata, Srba i Slovenaca, prema autorici. Ipak, njegova *Jugoslavenska književnost* (1954.) već je nagovijestila raspadanje jugoslavenske književne zajednice budući da paralelno, ali odvojeno prati poseban razvoj triju južnoslavenskih književnosti – hrvatske, slovenske i srpske.

Koncepcijama „pojedince“ i „nacije“ u Antuna Barca i Ive Pilara bavi se rad Ane Kapraljević. Autorica istražuje ideje „slavenskog“ i „hrvatskog“ u dvojice polihistorika te na koji način se razlikovala njihova angažiranost u književnom i društvenom djelovanju. Autorica na temelju relevantnih tekstova otkriva idejne istovjetnosti Barca i Pilara u odgoju mladeži i javnosti, u proučavanju javnog života u Jugoslaviji, u polemiziranju o jednom zajedničkom književnom jeziku i općeljudskim temama. Autorica zaključuje da su obojica svjedočila na svakoj stranici svojih knjiga identitet: hrvatski, kršćanski, slavenski i čovječji.

Ivan Bošković u središte svoga rada pod naslovom Antun Barac i polemika Nazor - Tresić-Pavičić stavlja prijepore dvojice pjesnika oko otvorenih pitanja hrvatske metrike godine 1932./33., a u koju se uključio i sam A. Barac. Autor zaključuje da polemika nije imala značenja u dinamici književnih zbivanja toga vremena, nego više pridonosi književnom portretu samoga Barca.

Igor Žic u radu Antun Barac i roman *Isušena kaljuža* Janka Polića Kamova obrazlaže kako je došlo do Barčeve ideje o objavljivanju Sabranih djela Janka Polića Kamova, koju je realizirao tek Vinko Antić, uz pomoć Dragutina Tadijanovića, 1956. – 1958. godine. Tada je prvi put otisnut Kamovljevi roman *Isušena kaljuža*, gotovo pola stoljeća nakon što je napisan, a na njegovo neobjavljivanje bitno je utjecao Miroslav Krleža, kako zaključuje autor. Dubravka Zima u radu Čemu služi književnost: Antun Barac o književnoj recepciji interpretira Barčeve rasprave

o književnoj publici i neinstitucionaliziranoj književnoj recepciji iz dvadesetih i tridesetih godina 20. stoljeća. Autorica prepoznaje anticipaciju književno-sociološke metode, kao i naznake Barčeva promišljanja o književnosti i književnome sustavu u kontekstu raslojavanja visokoga i popularnoga. Dolazi do zaključka da se u Barčevoj cjelokupnoj književno-povijesnoj i književno-znanstvenoj metodi kao nosiva i trajna misao izdvaja promišljanje društvene funkcionalnosti književnosti.

Rad Ane Batinić posvećen je Barčevim promišljanjima o dječjoj književnosti i književnosti za mladež pod naslovom *Barčevo poimanje književnog života djece i mladeži*. Autorica se naslanja na Crnkovićeve teze o Barcu i hrvatskoj dječjoj književnosti kojom se Barac, poput većine hrvatskih književnih povjesničara, bavio tek usput. Autorica zaključuje da je Barac ipak uočavao neke karakteristične odrednice uspješnih djela koja mogu zadovoljiti specifične potrebe djeteta kao recipijenta i u tom smisli, kao uspješne primjere, ističe djela I. Brlić-Mažuranić i V. Nazora.

Jadranka Mlikota dotiče se Barčevih proučavanja hrvatskoga jezika u radu Barac o jeziku u *Jeziku* otkrivajući nam da je bio trajno zaokupljen pitanjima jezika i stila, i to u člancima vezanima za jezičnu povijest (poglavito 19. stoljeća) i suvremenost. Bio je jedan od pokretača i urednika časopisa *Jezik* i aktivan suradnik prvih dvaju godišta. Rad osvjetljuje Barčevu ulogu u osnivanju Hrvatskoga filološkoga društva i procjenjuje njegov suradnički udio s obzirom na to koliko su Barčevi stavovi o jeziku aktualni do danas. Naime, teme koje je začeo ispunjavat će stranice časopisa i desetljećima kasnije, kako zaključuje autorica.

Slijede stručni prilozi Barčeva studenta Jože Skoka pod naslovom *Sasvim intimno osobno sjećanje na Antuna Barca te Pripomene o ostavštini Antuna Barca* njegova sina Boška Barca, liječnika i sveučilišnog profesora neurologije. Tim osobnim prilogima ljudi bliskih velikom znanstveniku zaokružuje se cjelina Zbornika posvećena znanstvenim i stručnim analizama Barčeva djela. U Dodatku čitamo *Nacrt za životopis Antuna Barca* autorice Martine Ćavar, nakon čega slijedi opsežna Bibliografija Antuna Barca i literatura o Antunu Barcu (str. 465–528) koju su izradili Miroslav Vaupotić i Josipa Dragičević, a koja predstavlja posebnu vrijednost ovoga Zbornika. Ista autorica potpisuje i sljedeće Kazalo imena bibliografije Antuna Barca, dok Miroslav Vaupotić u suautorstvu s Martinom Ćavar izrađuje *Literaturu o Antunu Barcu*, što je također važan doprinos. M. Ćavar izrađuje i *Kazalo imenâ literature o Antunu Barcu*. Zbornik završava cjelinom *Znanstveni skup o Antunu Barcu s pozdravnim riječima akademika Z. Kusića, A. Stamaća i prof. T. Maštrovića i Kronikom znanstvenoga skupa M. Ćavar*.

Ovaj se prikaz najvećim dijelom zadržao na znanstvenom i stručnom doprinosu opsegom uistinu impozantnog zbornika koji po nekim elementima i obrađenim temama korespondira sa svojim prethodnikom iz 1984. godine. Bilo bi dobro da se u *Zborniku o Antunu Barcu* našao i koji rad o Barčevim pogledima na stvaranje hrvatskih spisateljica i kulturnih djelatnica koje očito nije ignorirao, a o čemu nije bilo riječi ni u prvom zborniku. Osim o I. Brlić-Mažuranić, Barac je pisao o Dragojli Jarnevićevoj, Ani Vidović, Mari Ivančan, Mariji Jambrišak, Milici Bogdanović, prvoj službenoj studentici zagrebačkog sveučilišta, zatim o hrvatsko-slovenskoj spisateljici Zofki Kveder, Kamili Lucerna, Zdenki Marković, Dori Pfanovoj, Verki

Škurla-Ilijić, Hermini Tomić, Jagodi Truhelki, o glumici Nini Vavra, i dr., ali ne i o Mariji Jurić Zagorki.

Iz svega zaključujemo da *Zbornik o Antunu Barcu* predstavlja kapitalno djelo recentne hrvatske književne historiografije te da predstavlja temelj i poticaj za neka buduća istraživanja.

Kornelija Kuvač-Levačić